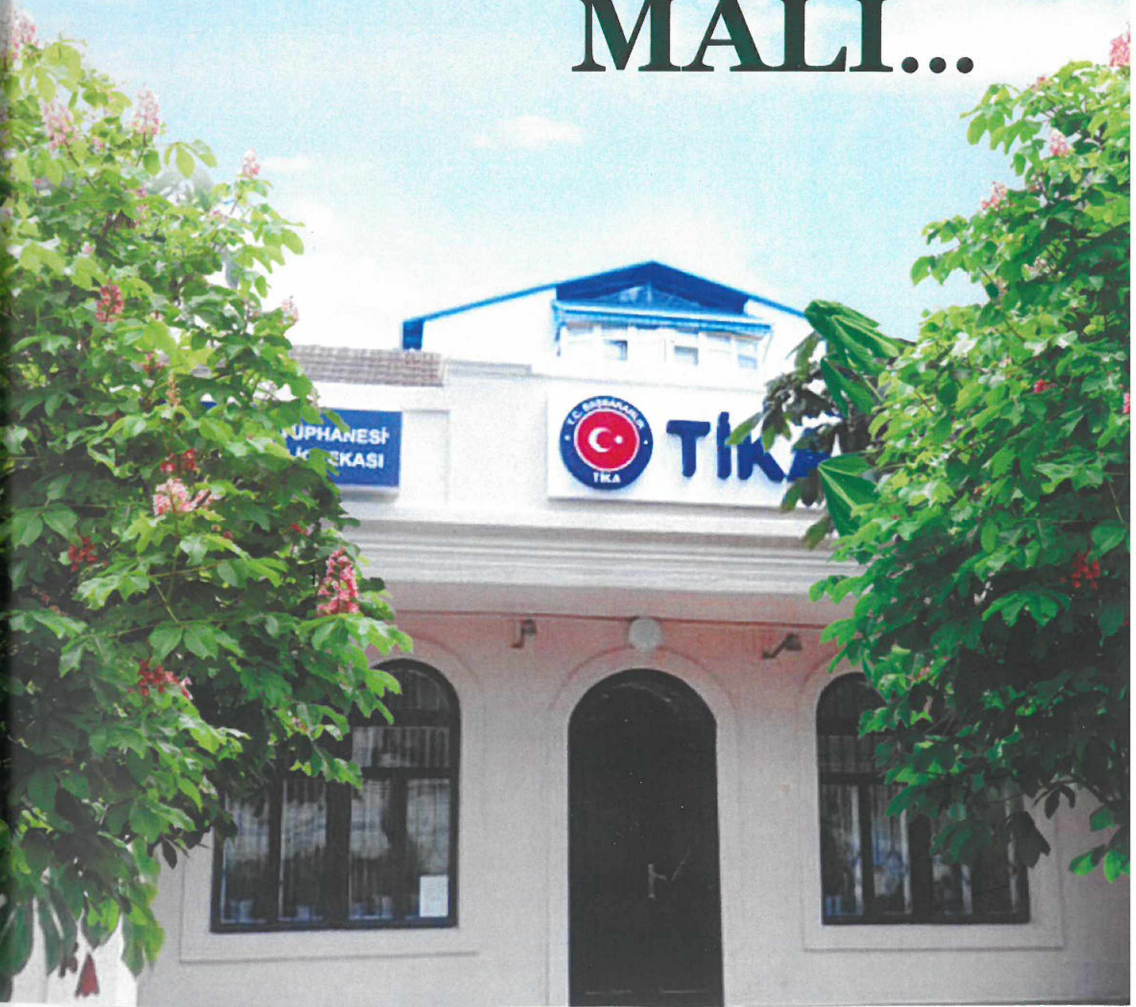

5581
668

2000 TAB 6.17A

ANNATMA TOPLUMU

NASIL ANNADARDI MALİ...

NASIL ANNADARDI MALI...

ANNATMA TOPLUMU

Komrat 2018

Redaktor: Petri Çebotar
Korektor: Todur Marinoglu

ÖNSÖZ

1998 yılın iyünün 26-sında Gagauziyanın baş kasabasında açıldı Mustafa Kemal Atatürk adına biblioteka. Bu yıl biblioteka tamannêr 20 yaşını. İrmi yıl içindâ biblioteka oldu diil sade Komrat kasabasının, ama bütün Avtonomiyamızın bir kultura merkezi, neredâ her zaman toplanêr okuyucular, yazıcılar, resimcilâr. Burada dayma geçer kiyat ta-nıtımnarı, resim sergileri, yortu toplantıları hem başka buluşmaklar.

Bibliotekanın 20-ci yıldönümünü kutlamak için hazırlandı bir programa, angısının çerçevesindâ karar alındı geçirmää bir literatūra yarışması – «**Nasıl annadardı mali...**», nereyi katıldılar gagauz dilindâ yazan genç (18–40 yaşında) talantlar. Annatmaların tematikası – gaga-uzların evelki adetleri, tradişiyaları, yaşayışı.

Yarışmanın sonuçlarını kantarlamaa deyni, kuruldu bir maasuz jüri:

Vasilisa Tanasoglo – Atatürk bibliotekasının başı;

Mariya Mercanka – gagauz dili üüredicisi, yazıcı;

Todur Marinoglu – gagauz dili üüredicisi, yazıcı;

Petri Çebotar – yazıcı.

Elinizdeki annatma toplumunda tiparlanêr, jürinin fikirinâ görâ, katılımcıların en ii yaratmaları. Avtorların arasında var literatürada ilk adımnarını yapannar da, var taa becerikli yazıcılar da. Umutlanêrız, ani bu toplum meraklı hem faydalı olacak en ilkin bizim körpâ okuyucula-rımıza.

Alona Momca

Duudu Beşalmada 1984 yılda. Orta şkolayı başardı kendi küüyündä, sora Komratta başardı M. Çakir adına pedagogika kolecini hem Komrat Devlet Universitetinin gagauz hem romın filologiya bölümünü. Çalışêr jurnalist GRT kompaniyasında.

Alöna MOMÇA

ALLAHTAN VERGİ

(BABUMUN. PERÇEMLI ANKANIN. ANNATTIKLARINA GÖRÄ)

Eveldän taa gagauzlar anıldılar kendi çalışkannınnan, girginniinnän, aarifliinnän. Bu kalitelär bobalardan – oollara, analardan – kızlara verilärmişlär.

Büünkü günädän çok beşalmalı kendi zanaatlarınan, yaptıklarınan anıldılar. Bölä insannarın arasında – bütün dünneyä anıldılar ilk gagauz muzeyinnän gagauzluu bildirän Dmitriy Karaçoban, onun oolu Atanas Karaçoban, yazıcılarımız Mina Kösä, Vasi Filioglu hem Mariya Mercanka. Var beşalmalılarnın arasında anılmış üüredicilär, yuristlä, ekonomistlä, ilaççılar, çiftçilär hem çok taa başka zanaatta izmetlerini götürän insannar. Var öleleri dä, angılarını, beki, aşırı küülärdä hem kasabalarda bilmeerlä, ama Beşalmada onnarın işi pek läüzümnü hem önemni.

Benim babum Anna Perçemli dä anılmış kariydı. Sokakça ona kimisi Anka babu sölärdi, kimisi dä – Anka bulü. Allahtan vergisi vardı baş hem diş acısından nazarı okumaa, sarılık için saaz kesmä, çıban patlaması için okuyardı, küçük uşaklara sancı için yımırta kırardı, lufusalara babuculuk yapardı hem çok taa başka işleri, angılarını genişän bu annatmamda neetlendim yazmaa.

Babum geçindi onuç yıl geeri, ama, bana kalsa, küülülär çok vakıt taa tutaceklar aklılarında onu hem onun yaptıklarını.

Gecä-gündüz babumun kaposu açıldı herbir insana. Haliz çin-sabaalen hem avşamnen, gün taa kauşmadaan, insan gelärdi. Bakmaya-rak, ani aulun içi her zaman hayvan-kuş doluydu hem işi hiç bir minuda da bitmäzdi, hiç bir insanı yoktur çevirdii geeri. Herzaman deyärdi: «Üüren, kızım, iilik yapmaa insana, her zaman yardım etmää, neçin deyni gelecek sıra, da bu iiliklerin hepsi geeri sana döneceklär. Yanımda bulunarkana, savaş üürenmää onu, neyi anan-boban sana verämeyecek, üüredämeyecek».

Ölä dä oldu. Benim anam, babumun kızı, büünnän-büün sade nazar için okumaa biler.

Unuttum annatmaa, ani bu yaratmamı kararladım yazmaa ondan, ani yıl-yıldan bu adetlär gagauzlarda unutulêrlar. Şindiki gençlär, başka işlärän meraklanıp, dedelerimizdän kalan vergileri hem bilgileri unudêrlar. Beki, birisi bilmärseydi dä yukarda sıralanmış işleri yapmaa, baari, alıp elinä bu annatmayı, okuyup, bilsin, ani gagauzlar bu işi dä nezamansa becerämişlär yapmaa. Şindi ama taa derindän herbirini açıklayacam.

Her zaman, açan babuma insannar gelärdilär kendi dertlerinnän, babum beni yanında oturdardı da sölärdi: «Üüren, kızım, gelecek vakıt da sana bunnar hepsi läüzim olaceklar». Babumun hatırınan, istär-istemäz, büün bän dä baş acısından okumaa bilerim.

Baş acısını okuyarkan, babum en ilkin elin tersinnän, başını kruçalayıp, okuyardı. Bän dä, ona engel ederäk, her zaman okumasını kesip, sorardım:

- Babu, sän ne orada kendi-kendinä sölenersin?

- Sölenmeerim, kızım, ama molitvamı okuyêrım. Tâ dur birazcık, bitireyim da sana da annadacam.

Bän sä beklemektän hem meraktan patlardım. Da sade ozaman, açan babum haylak kalardı, annadardı bana, ne o orada sölenir.

- Baş acısı, kızım, birkaç türlü olêr. Var nazardan baş acısı hem kem saat baş acısı. Nazar acısı peydalanêr ozaman, açan üstünä birbişey

söleerlär ya da birdän maana bulêrlar. İnsanın sözü keskinsä, senin dä ayozun yufkaysa, o saat tutuluverer. Kem saat baş acısı sa peydalanêr ozaman, açan fena gözlü nazarlayıcı insan üstünä bişey söleer. Onnarın okuması başka-başka. Nazar baş acısı «Otçe naş» molitvasınnan, «Bogorodiça» molitvasınnan, «doksanıncı» hem «ellinci» psalomnan elin tersinnän, insanın başı üstündä ya da annısında kruçalamaklan okunêrlar. Kem saat baş acısı sa okunêr başka türlü. İnsan läüzim gelsin kendi suyunnan. Bän, o suyu çölmektä okuyup, çölmään ters tarafından, günduusunu tarafına karşı üç kerä, kruça gibi, dört taraftan içtirerim. Eer çölmektä su kalarsaydı, insan o suylan üzünü elin tersinnän läüzim yıkası. Bundan sora da oturduu erindän biraz sivişsin läüzim.

- E neçin sivişsin läüzim? – meraklanardım bän.

- Neçin deyni okunmuş nazar, insanın oturduu erdä kalmasın, ama yokolsun.

Tutêrim aklımda, ani pek şaşardım, açan görärdim, nesoy babum dış acısını okuyêr. Alardı bir maavi parçacık, kuptörun vatrasında onu islää kurumnardı, sora tutuşturdı da, o tütär maavi parçacı insanın suratında hem güüdesindä döndürüp, nesä okuyardı. Bana sa pek meraklıydı, neçin maavi parça, ama diil, deyelim, kırmızı. Bir sıra dayanamadım da sordum:

- Babu, ya annat bana, nesoy dış acısı okunêr hem neçin sän o maavi parçayı tutuşturêrsın.

- Te bak, kızım. Dış acısının okunması kolay diil. Sorêrsın bana, neçin maavi parça. Doorudan söyleyim, bän kendim dä bilmeerim, beni ölä üürettilər, onuştan bän ölä yapêrim. Ama dikkat ol ona, nesoy okunêr bu acı. Te bu kurumnu, tütär parçacı, molitvayı okuyarak, kruça-kruça läüzim diidirtmää insanın ennerinä, bilek üstünä. Bundan sora – saa koluna hem sol bacaana topuun uurunda. Sora da – sol koluna, saa bacaana. Bu iş läüzim yapılınsın üçär sıra. Bitkidä dä bu parçacı läüzim diidirdelim insanın çenesinin altına.

Bir sıra gördüm, nica babum çıbanı okuyêr. Komuşuykasının, Paşi bulünun, ayıp sölemää, ama kışında çıban çıkmıştı. Babum, alıp bir sivri hem küflü enser, molitvasını söyleyip, okudu. Ertesi günü üürendik, ani taa o gecä Paşi bulünun çıbanı, patlayıp, paklanmıştı.

Ayrı bir annatma var nicä yazmaa onun için, nesoy babum küçük uşaklara sancı için yımırta sarısı kırardı. Bir sıra, tutêrim aklımda, bir genç aylä taa küüyün Varika tarafından gecä yarısı gelmişti. Beşalmanın Varika tarafı bulunêr Başküüyä yakın, babum da küüyün Giban tarafının çeketmesindä yaşardı. O uşacık – tutmêêrim aklımda, kızçaazdı mı osa çocukaktı mı, ama, çıvdırık gibi, baarardı.

Babum aldı bir taazä yımırta. En ilkin okudu onu. Sora, ayırıp yımırta sarısını, uşacın üreciindä, yancaazlarında kaydırıp, sancı erini aaramaa başladı. Bir dä, o yımırta sarısı birdän uşacın saa yancaazında patladı. Babu sölediydi, ani yımırta uşaan sancısını bulmuş. Bundan sora o erä, neredä yımırta patladıydı, koydular bir parça koyun yapaası, da bir basmaylan islää sardılar uşacın belceezini doz-dolay. Bilersiniz mi, ne en pek beni ozaman şaştırdıydı? Ani uşak o saat sustu.

Taa bir iş, angısını bän sade benim babumda vardır gördüüm, – saaz kesmesi. Babumun aulu içindä bir dam vardı, o saazlan örtülüydü. Bir gün çin-sabaalen razgeldim, açan babum saaz çıkarmaa dama yaklaşmıştı, ama etişämärdi, da bän ona yardım ettim. Babum annardardı, ani saaz kesilärmış ozaman, açan insanın ilii yok – onu her zaman uyumaa çeker hem titireder.

Kapu önündä iki büyük armut aacı vardı. Onnarın gölgesindä babum döşärdi bir pala da yattırdı insanı üzükoyunu. İnsan bölä yatar kana, saazlan ölçüler en ilkin insanın boyu, sora da kolların uzunnuu. Eer boy uzunnuu taa kısaysa kolların uzunnuundan, bu nişannarmış, ani insan hasta.

Bu saaz kesmesi yapılêr üç gün sıravardı, taa gün duumadıynan. Deneer «saaz kesmesi», ama saaz aslısından kesilmeer. Saaz insanın ar-

kasında durarkana, geçiriler bıçaklan, ikişar sıra bileklerden, sora omuzlardan, sora bel kemiinin aşağısından hem bacakları ujurunda.

Ayrı bir bakışlan bän her zaman gözledärdim taa bir işi, angısınan benim Anka babum anılmıştı bütün küüdä. Yıllar boyunca babum «babuculuk» edärdi lufusalara. Bän ozaman taa küçüktüm, onuştan beni, patın bir köşesinä oturdup, hiç kımıldamaa da brakmazdılar, ama bän ikidä-birdä gözledärdim, ne olêr içerdä.

Karılar, angıları toplanardılar buu yapmasına, sölärdilər, ani buu yapması lufusaya pek yardım edärmış duudurtmaktan sora ayaa hızlı kalkmaa deyni. Pek islää paklarmış karının içini. Yıllar geçtiynän, buu yapmak adeti başladıydı basılmaa, onuştan işidip kimär sıra, ani nesoy-sa karı hastalanmış karı hastalunna, babum dayma deyärdi: «Te neyâ etiştik. Gençlär unuttular buu yapmasını, ama faydalı bir işmiş! İlerdän neredä vardı bu kadar hastalık karılarda?»

Lufusaya buu yapmaa deyni, babum islää yakardı kuptörünü da vatrada kızdırardı iki-üç kırmızı tula. Sora, bir tekneyä bu kızgın tulaları koyup, üstlerinä su dökülärdi, da bu buuda läözımdı lufusa otursun. Lufusayı islää sarardılar da bir saat kadar bu buu üstündä tutardılar, ani buu lufusanın kemiklerini islää yısıtsın hem, derinä içinä girip, paklasın herbir kötü işi. Bundan sora lufusayı islää uuardılar da yattırdılar dinnensin.

Ama ne gözäl adetti, açan küüdä Babu gününü bakardılar. O günü babumun kapusu hiç kapanmazdı. İnsannar gelärdilər türlü baaşışlarlan – kimdä ne varsa. Kurup bir sofraya, oturup-iyärdilər, sora da babumu kızakta gezdirärdilər.

Te bu işlärlän anılmıştı benim babum, Perçemli Anka. Yazdıklarımın taa çoynunu kendi gözlerimnän gördüm, ama kimisini sade babumun laflarından bilerim.

Babum raametli oldu 2005-cı yılın iyünün 8-dä. Ama büünnän-büün Anka babumun annattıklarını aklımda tutêrım...

Kristina Koçan

Duudu 1991 yılın mart ayının 1-dä Beşalma-
da. Komratta başardı 12 klas hem resim okulunu.
Kişinövda başardı Moldova Agrar Universiteti-
nin ekonomika fakultetini. Peetleri hem annat-
maları tiparlandılar «Hakikatın sesi» gazetasın-
da, «Ayna» jurnalında hem yaratma toplumna-
rında «Oguz sesi», «Hakikatçıların sesi».

Kristina KOÇAN

GEÇİN SİDÄNKA OTURMAA!

Yalpak çancaaz gibi öter
Malinin sesi – o evelki vakıtlara çaarêr.
- Mali ma, ma mali, ya annat,
E nesoy, nesoy Petri däduylan
İlk kerä buluştunuz?
Sidänkada da mı oturdunuz?

- Dört, diil, beş yavklum bana gelärdi...
Hayatçıkta bir küçük pençerecik vardı.
Biz kızlarlan oturardık içerdä
O pençereciin yanında.
Kim angı işini yapardı:
Kim dikärdi,
Kim yapaa didärdi.

Pençerä başına çocuklar gelärdilər,
Lafetmää bizimnän aarardılar.
Sokulacek birisi, sora öbürü –
Sırada durardılar...

- Ne iş için lafedärdiniz?
Çocuklar ne sorardılar?

- Mamu gülärdi, geldiynän bän evä, sölärdi:
«Ne sordu yavklun, bizdä horozlar ötärmış mi?»»

Ne lafedärdik ... Kim neredä büün işlemış,
Ne yapmış.
Kim sä evlenmää istärdi –
Başka türlü lafedärdi.

Ama beenmärseydim lafını –
Çok beklämä,
Perdeyi çekärdim –
Ölä dä olardı.

Bir kerä dädun da geldi.
Bakardı. Hep bakardı,
Ama lafetmää kıyışamardı.
Açan hepsi gittilär – Mitika kaldı,
O pençereyä yaklaştı.
- Länka, mari, Länka, lafedecän mi
Petriylän sän?
- Neçin lafetmeyim,
Lafedecäm.

Ozaman geldi dädun, yaklaştı,
Seläm verdi.
Lüba sa gülümsedi:
«Gördük biz seni –
Länkaya çoktan
Pençerä aşırı
Göz atardın.

Hep uzaktan
Sän bakardın».

«Yaklaşmadım – Länkanın
Yavkluları buradaydı.
Var çok yavklun, Länka,
Kimä gidecän? Nesoy neetin?»

- Ona, kiminnän çıkacak kısmetim.

- Söleyecäm sana bölä:
Sidänkalara sana gelmeyecäm.
Ama istärseydin beklemää – beklä,
Dünürcüleri yollayacam güzä.
Kal saalicaklan! –
Sansın kesti...
Bölä dedi da gitti.

- **A**ma ne, ölä sade bir kerä lafettiniz mi?
- Diil... biz bir klasta üürendik.
Petrinin lelüsu bizä evä gelärdi.
Çok kerä onun için annadardı.
Ki gözledärmiş tokattan ardıma,
Geçärkän bän pınara.
Ki islää çocuk, kırnak, işçi...
Benim sä fikirimä bu laflar
Nesoysa sarıldılar, sarıldılar.

Şindi, Lüba, başka kızlar,
Gidärdilär Tatar pınarına,
Uzak – taa neredä.
Bän gidärdim burayı, dereyä.
Aldım suvacılarımı da giderim pınara.

Görerim, ki bir tarafta,
Çalılarn altında,
Bunnar oturêrlar ikisi,
Petri hem drugarisi.
Gittim bän su çekmää.
Mitika bana yaklaştı,
Petri sä orada kaldı.
Miti – komuşuydu bizä,
Yardım etti suyu çıkarmaa.
Dedi: «Yardım edeyim taşımaa kazannarını».
E ne! Hepsi çocuklar bakêr,
Kendim dä taşıyacam.

Yollandım evä dooru gitmää.
Çocuklar, kim isteer lafetmää,
Suvacıdan tutardılar –
Bölä durgudardılar.
Durguttu bir yavklum – lafettim.
Taa birisi – genä lafettim.
Karannık başladı çökmää.
Bir dä genä Mitika yaklaştı –
Varmış ne sölemää.
«Brak beni, – dedim, – gideyim evä,

Gelärsä mamum aaramaa,
Diil sana bir sopa, ama bana
Düſecek arkama».
«Dur, lafedelim, – beni o durguttu. –
Ne, düſündün mü?
Gidecän mi Petriyä?»

«Sän naſı! Te bölä söyleyim sana mı?
Yollandırsın dünürçüleri,
Onnardan alsın cuvabı».

«İslää; olur bölä», – söledi da braktı beni raada.
Birdän gözlerim yaşlandı.

Gittim bän evä,
İndirdim kazannarı, Mamu beni gördü.

- Ne ma, Länka... aaladın mı?

Kim? Ne söledi? Bän ſindi gidecäm...

Kim seni acıttı?

- Diil ma, mamu... Petricik yollayaceymıſ dünürçüleri, allem,
ona gidecäm.

- Neçin aalêersın?..

- Sızdän ayıralacam.

- Yok biſey, ölä Allahtan kalmıſ, bän dä geldim burayı aſırıdan,
sınaſtım...

Ey, mamu, nicä mamular, arka alêrlar, ürek vererlär...

Te bölaydı.

- Pek interes, mali! Var nicä mayıl olmaa bitkisiz.

Dooru, ilerki vakıtlar gözäldi. Ama ſindi dä yaşamêêrız
sevdasız...

Sidänkalar basıldı, ama eni adetlär çıktı.

Maya Trandafilova

Duudu 1996 yılın sentäbrinin 11-dä Avdarmada. Başarıp duuma küüyündä 9 klas, ilerletti üürenmesini Komratta M. Çakir adına pedagogika kolecindä, neredä kabletti üüredici zanaatını. Büünkü gündä üürener Komrat Devlet Universitetinin jurnalistika bölümündä.

Maya TRANDAFİLOVA

STEVA GEZMÄÄ

Gagauz halkı – gözäl bir halktır. O zengin kendi yortularınnan hem adetlerinnän. Bizim dedelerimiz Şen hem büük rühhü insannar. Hem nekadar kaavi gagauzların Allaaya inanması! Bir dâ yortu yok bizim halkımızda, angısı diil baalı kliseylän ya da inannan Allaaya.

Malim benim, Nadejda Gargalık, kızlık laabı Kuroglo, 67 yaşında, duuması Dimitrovka küüyündä. O her zaman bana annadêr kendi küçüklüü için, onnarın ilerki yaşaması için, yortular hem adetlär için. Bän bütün havezlään sesleerim onu, neçin deyni annêêrım, ani ne mali annadêr, o işlär artık unutulêr, da sade biz, gençlär, läüzüm bunnarı hepsini koruyalım, uşaklarımıza annadalım. Bän inanêrım, ani gagauz halkı ilerleyecek, sade açan onun istoriyası, dili hem adetleri unutulmayacak.

Çok meraklı işlär annattı malim, ama bän isteerim annatmaa bir adet için. Herkez biler, ani gagauzlarda var büük adet **kolada gezmää** hem **hêy-hêy gezmää**, ama may kimsey bilmeer, ani bizim dädularımız pek sevârmişlär taa bir adeti – **stevaylan** (kimi küülerdä deerlär: **stävaylan**) **gezmää**. Bu adet bezbelli geldi gagauzlara moldovannardan, ama gagauz küülerindä dâ pek sevârmişlär stevaylan gezmää, ya da nicä Avdarma hem Dimitrovka küülerindä deyârmişlär, – **steva gezmää**.

Steva gezârmiş sade 10-14 yaşında uşaklar. Çekedirmişlär gezmää Krêçunun üçüncü günü da taa Yordanadan. Ama hazır-

lanmak çocuklarda çekedirmiş Krêçundan ileri, neçinki lääzımmış stevayı donatmaa.

Steva gezärmişlär grupaylan – ikişär-üçär çocuk: biri taşıyarmış stevayı, ikisi dä pardıyı kolaçlarlan. Ama nicä annattı mali, Dimitrovkada kolaç vermärmişlär, onun erinä tatlılık verärmişlär. Hep o iki çocuk parayı da toplarmışlar. Bütün küüyün içindä çok stevacı gezmärmiş, en çok – 4-5 grupa. Çocuklar payedärmişlär maaleleri, ani bir evä sade bir grupa girsin.

Annaştıktan sora çocuklar stevayı hazırlamaa çekedärmişlär.

«Stevayı yapmaa kızlar da yardım edärdilär. Çocuklar yapardılar bir uzun taftadan kruça, onun da ortasına koyardılar bir büyük un elää, angısının dibi çıkmış artık, iki taraftan da karton yapıştırdılar da içindä bir yıldız yapardılar. O yıldızın ortasına İsus Hristozun hem Panaiyanın ikonacını yapıştırdılar. Kızlar sa yardım edärdilär donatmaa stevayı. Yapardık çiçek kiyadından çiçek. O kiyadı çorap şişinnän kıvradardık, da olardı gözäl büyük güllär. Onnarlan da donadardık o ikonanın dolayını», – annadër mali.

Stevacılar evdän-evä gezirkän, dooru içeri lääzımmış girsinnär. İkonaya karşı tutardılar stevayı, sallardılar hem moldovanca türkü çalardılar. *«Okadar gözäl çalardılar, ani içimiz duyguylan dolardı, yaşlarımız akardı. Kendi türküsünnän onnar bizä haber getirirdilär, ani Hristos duudu. Biz inanardık, ani bölä biz Allaaya taa yakın olacez».*

Herbir aylä pek sevinärmiş, açan stevacılar onnarın kapusunu açarmış. İnsannar inanarmışlar, ani bölä Allaa girer onnarın evinä, da raz stevacılar geldilär, ozaman da yıl gidecek islää hem bereketli.

Herbir çorbacıyka stevacılara hazırlardı kolaç hem basma ya da peşkir, angılarını stevaya baalardı. Çorbacı sa hazırlardı para.

«Biraz gezdiktän sora steva olardı gözäl donaklı türlü-türlü renklärlän. Hepsimiz sokaa çıkardık mayıl olmaa», – deer mali.

Bölä gözäl adetlär artık unuduldular. Avdarma küüyündä bitki sıra stevaylan gezdi bir çocuk üç yıl geeri. Başka küülerdä hem kasabalarda insannar hiç bilmeerlär, ne o **steva gezmää**. Bölä olarsaydı ileri dooru da, ozaman tezdä unudulacak adetlär kolada, hêy-hêy, gudina, kırmızı yımırta gezmää. Biz, gagauzlar, istärsäk kulturamızı korumaa, läüzüm dirildelim hem koruyalım bu unutulmuş adetleri!

Larisa Çakir

Duudu Taraklıda. Şkolayı bitirdi Kirsovda. Sora başardı Komrat Devlet Universitetininin yabancı dillär bölümünü. 2009 yıldan beeri çalışêr KDU bibliotekasında.

Larisa ÇAKİR

MALİMDÂN — ANAMA, ANAMDAN — BANA

«Şükür Allaha, ani yaamurcuk bizä dä etişti... Yıslanacam biraz, ama genä dä mamucuuma gidecäm», – düşündü Länka da, kitleyip kapuyu, kaçarak geçti yolun öbür tarafına. Birazdana göründü kırmızı avtobus. Länka hemen elini kaldırdıyan, avtobus durdu. Birkaç sıra dattıp kapuyu, Länka onu açamadı. Şofer Vani kalktı erindän da açtı kapuyu, sorarak:

- Büün naşi, imedin mi?

Selemini verip, Länka pindi avtobusa.

- Mamucuuna mı gidersin? Nâbêr mamucuun, ayakta mı? – sordu Vani.

- Şükür allaha, ayakta. Gezdiret taa kendisini, – cevap verdi Länka.

- Taa istämeer mi Mani bulü birinizä geçmää yaşamaa? Görerim, ani hepsiniz gelersiniz, mamunuzu dolaşêrsınız, yardım edersiniz, brakmêêrsınız. Ama genä dä – yalnızlık...

- Olä dä var, Vani, gündüz genä orayı-burayı evin dolayında dönüp, duymêêr, nasıl vakıt geçer. Ama avşamnen içeri kapandıyan, o dört duvar arasında nelär acaba o fikirindän geçirer. Kaç sıra oldu yalvarêrim geçsin bana yaşamaa, ama hiç kayıl olmêêr. Ayakları tutarkan, evindä olmaa istârmış, kendi döşeendä yatmaa istârmış. Annêêrin, ani bizi ratsız etmää istämeer. Analar bölä, ilkin uşaklarını düşünêrlär.

Küü içinä girdiynän, yaamurcuk duruklandı. Länka yaamurcaa pek

sevindi, zera artık İspas yaklaşırdı, aulu çoktan ektiylär, ama ilkyaz yaamurları hep yaamazdı. Kartoficiklär gücülä çıkardılar, suvannar sa artık sararmaa başladıydılar. Ama yaamurcuun, ani biraz duruklandı, onun da ii tarafını Länka buldu. İspasa karşı läözımdı biraz toplansın, tertiplesin mamusunda içerlerini, dışarsını. Makarki Länkanın mamusu ayaktaydı, ama genä dä seksän sekiz yaşındaydı artık, işleri hepsini enseyämäzdi. Avtobus geçärdi Länkanın sokaandan, onuştan onu taa evin yanınadan getirdi.

Mani bulü sokakta aul boyunda oturardı. Avtobus Mani bulünün yanında durduynan, o kalktı da avtobusa dooru yollandı. Länkayı gördüynän, pek sevindi. Annaşıldı, ani beklärmiş onu.

- Geldin mi, kızım? – sordu Mani bulü.

- Geldim, mamucuum, – cevap verdi Lanka da sarıldı mamusuna.

- İştäydin mi büün?

- İştäydim, mamu. İslää, ani avtobusumuz beş onbeştä yollanêr. Hemen iştan çıktım da avtobusu gördüm. Biraz taa oyalanıydim, avtobusa geç kalaceydım. Sän nabêrsın, mamu?

- İslääyim, kızım. Te büün başçada otları yoldum – buumasınar suvancıkları. Beki, yaamur yaayacak. Sora tezlää kazamayacez, Dönüşer hava, neredäsä yaayêr, beki, bizä dä gelir.

- Komratta yaayêr artık. Hadi, mamu, çabuk girelim içeri, rubalarımı diişeyim da biraz aul boyunu süpüreyim.

- Kızım, iştan geldin, açsın. Otur i bir parça ekmek ilkin. Te burada kallä dä yaptım. Sän kalleyi pek seversin.

- Taa sora, mamu, yaamur başlamadaan, beki, etiştireyim dışarsını toplamaa.

Länka kaptı kazmaylan dışar süpürgesini da çıktı sokaa. Hızlı girişti aul boyunda otları kesmää. Otlar yaamursuz da isleecä büümüşlär. Länka pek beenärdi sokaa süpürmää. Hem aul boyunu tertiplärdi, hem dä sokaktan geçän küülülerinnän, senselelerinnän, komuşularınınan görüşärdi. Özlärdi Länka kendi küüyünü.

Bitirdiynän kesmää otları, Länka çıkardı pınardan bir kazan su da serpti aul boyuna. Süpürüp aul boyunu, hızlı girişti kapu önünü paklamaa. Orada ot pek büümäzdi. Bir dä bir yaamur geldi.

- Boşuna su serptim, – dedi Länka.

- Diil boşuna, kızım, biz küçükkenä bölä su serpärdik erä dä, biribirimizä dä, otürlü yaamuru çaarardık. Te sän dä şindi yaamuru çaar-dın, – şaka söyleyäräk, mamusu Länkaya ürek verdi.

Biri-birinin şakalarına gülüp, da bir-iki minut soluklanıp, Länka girişti içerlerini toplamaa. Yaamur artık islää şarıldardı, sansın kazannan dokärdilär. Ama vakıt yoktu yaamuru siiretmää. Lääzımdı taa imää dä yapmaa. Ama, nicä deerlär, bir işä havezlän giriştiynän, o işi çabuk hem kolay başarmışın. Länka halizdän havezlän bu işleri yapardı, zera hepsi onnar onun küçüklüünü, mamusunun yanında yaşamasını aklısına getirdärdilär. Ama şindi yoktu vakıt küçüklüünä dalmaa – işlär beklärdi.

Länka sildi erleri, sora kapuları hem pençerä setlerini, döşedi palacıkları da geçti kufneyä imää yapmaa. Mamusu artık sarmaları sarardı.

- Kızım, aç buzdolabını da çıkar bir parça yaanı. Kazı biraz kartofı da o yaanıyı da kartofıylän atalım fırına. Fırın artık hazır, çırpılar çabuk yanêrlar. Biraz çokca yaktım, allä, ya bak, fırını taa geçirdecez mi? Yakmayalım sarmaları, ama çii dä brakmayalım. Kararlamaa lääzım. Bän artık kararlayamêêrım, kızım.

- Sanêrım, ani eter, mamu.

- Hadi, kızım, masanın üstündä hazırladıydım kepek. Al te bu kalın

kiyadi, yıslat bu kepää da koy hem sarmaların, hem kartofilerin üstünä. Kepeklän kapadıynan, kurumêêrlar imeklär. Allahın yardımınnan pişsin bizim imeklär. Saa olasin, kızım. Ne çabuk dönersin. Hepsini etiştir-din yapmaa. Hadi şindi sofrayı koyalım. Aaçlından bayıldın olmalı. Git bir-iki trupçaaz çıkar auldan.

Länkaylan mamusu oturdular sofraya. Çarşamba günüydü, onuştan sofrada oruç mancasıydı. Ama Länka okadar tatlı-tatlı iyärdi. Kalle-yi halizdän sevärdi, ama mamusunun imeklerinden dä tatlı imäk yoktu. Bölä tatlı idiktän sora biraz da yorulmaktan Länka yımışadı.

- Şindi yola mı çıkacan, kızım? Hadi kal bu avşam bendä. Geç oldu artık. Bu vakıt neylän gidecän?

- Bän dä ölä düşünerim, – kayıl oldu Länka.

Sofrayı kaldırdıynan, Länka hem mamusu yan geldilər patta. Artık geç vakıttı, ama genä dä döşekleri döşämedilar. Düşündüler, uyuyakalrsalar, sarmaları yakmasınnar. Uykuya inan yok. Onuştan, biraz din-nenip, ikisi dä kalkıp, masa boyunda oturdular. İmeklerin artık kokusu gelmää başladı.

- Ne gözäl koktu, – dedi Länka.

- İstärsän, çıkardıynan, i bir parça yaanı. Sän bana bakma. Bän ihtärim, bän läözüm oruç tutayım. Sän taa gençsin, işä gidersin, beki dä, etsiz imäklän doyunmêêrsın.

- Saa ol, mamu, bän okadar tatlı idim o kalleyi, ani hiç et tä diil läözüm.

- Ölä, kızım, ne zamansa bizä çörek pita da yahnı gibi tatlı gelärdi. Allaa korusun, görmeyäsiniz o vakıtları, nelär biz geçirdik.

Mani bulünün aklısına geldi o çirkin aaçlık...

Makarki içerdä suuk diildi, ama Mani bulü arkasını sobaya dayadı da başladı annatmaa.

«Kırk altının kışı pek suuktu, ne kürtünnar yıvıydıdu. Alçak saçaklı evlär kam örtüsünä kadar kaar içindäydilər. Sabaalen kalkıp, kapudan

dışarı yolcaaz açardık damadan hem ayak yolunadan. Sokaa pek çık-mazdık. İnsan aaçlından pek uzaa gitmää hızlanmardı da.

Ama imää bulmaa deyni, genä dä läözımdı, cıkıp, gitsin Komrata ruba satmaa. O zamannar tütün yoktu evdä, bän sä küçük gelindim, onuştan ne deyärdi büüklär, bän onnarı seslärdim. Bir avşam bulü beni, yalnız uurlayıp, sabaa Komrata panayıra yollandırmaa neetini açıkladı. Bän buna hiç diildim kayıl, ama yoktu näbayım. Ertesi sabaa erken bulü beni uyandırdı.

- Hadi kalk, insan artık gezmää başladı. Taa erken çıkacan – taa tez etişecän.

Giidim bän kufaykamı, torbamı sırtıma urdum da çıktım yola. Yol kaarlan kapalıydı. Sade bir kızak izi vardı. Kızaan yolunu kapıp, bän küü kenarına etiştım. Sokaklar karannık, can-cun yok, horozlar da taa ötmärdilär. Bir dä bir ses işidilmää başladı. Yaklaşa-yaklaşa bu ses, bir kızak beni etişti.

- Kız mısın, gelin misin? Nereyi bu vakıt yollanmışın? – sesettilär bana kızaktan. – Biler misin, ne vakıt? Gücülä saat üç. Sän, taa küüdän uzaklaşmadaan, dön geeri, zerä Allaa biler, ne işlerä var nicä paşit ola-sın.

Bän geeri dönmedim, zerä korktum bulüdan, ani baaracak bana. Yavaşyavaş o kızaan ardına gideräk, etiştım karşıya. Karşıya etiştıynän, kızak Kongaza dooru döndü. Bän genä kaldım yalnız. O karannık boş kırlar ortasında beni bir korku aldı. Gitmää dä yalnız korkêrım, kalmaa da kırdı korkêrım. Geçtim yolun boyuna, attım torbamı o alçaklık icinä da yattım onun üstünä. Okadar çirkin düülärdi ürääm, ani onun sesindän dä korkardım. Nekadar vakıt yatmışım, bilmeerim. Bir dä genä ses işidilmää başladı, iki karı sesi. E, onnarı işittıynän, bän üreklendim. Hızlı o çukurcuktan çıktım da yalvardım beni dä alsınnar. Kızakta er yoktu, ama bän kayıldım yayan da gideyim, sade onnarlan bilä. Aydın-nadıynan, etiştik Komrata.

Panayırda insan taa pek yoktu. Onuştan bän, açıklık bir erdä duruklandım da başladım rubaları bir fidanın dallarına sermää. Bakardım osoy sereyim rubaları, ani taa girdiynän panayıra, gözünä ilişsinär. Başladı insan gelmää. Yaklaşp benim rubalarımā, karılar hepsi benim mor poplin fistanıma bakardılar. O fistanı bän pek beenärdim, onu satmaa hiç istämärdim. Düşündüydüm, ani, onu görüp, kızlar benim yanıma yaklaşacaklar da onun yanısora başka rubalara da bakacaklar.

Ama kızlar sade bu fistanı almaa istärdilär. Birkaçını geeri çevirdim, paasını taa yukarı çıkardım. Gün artık üülenä döndü, bän sä taa bişey satmadım. Bitki-bitkiyā verdim bän fistanımı da, parayı alıp, kaçarak gittim bir pita satın alayım. Düşündüm, bir payını iyecäm, dört payını da evdekilerä götürücäm. Etiştirämedim bän o pitadan dalamaa, gel bir bozuk, kap o pitayı benim elimdän... Bänurulmuş gibi kaldım. Gözlerim yaşlan doldu. Hiç yoktu kuvedim ne baarmaa, ne aalamaa. Aklımca sade dedim: ver, Allahım, sabur».

Bu laflardan sora Mani bulü sustu. İkisi dä susardı. Lankanın gözleri yaşlan doldudular.

- Öla, kızım. Allaa bunnarı sizä göstermesin. Aalama, kızım. Sevin, ani büün ayaktayız, saalumız var, soframız dolu.

Ertesi günü erken sabaalen karılar kalktılar. Lanka läazımdı işä gitsin, ama avtobusa vakıt taa vardı, da düşündü ilktän gitsin komuşulara ileştirsın da sora avtobusa çıkacak. Sarmalar pek gözäl olmuştular, ama et – aazında erirdi.

Länka yıkadı çanakları, angılarını mamusu hazırlamıştı baaşlamaa, da çeketti imekleri onnara koymaa.

- Doldur, kızım, isläacenä, bunu Doka babunun adına, bunu da benim kızkardaşçımın adına verecän. Git ilkindän Pariş bulülara, zerä o da işä gidecek, etiştiräsin onu evdä. Sora bunnarı Todur hem Vani dädunun adına verecän, doldur-doldur – onnar hepsi aaçlıktan öldülär...

Alla B  k

Duudu 1987 y  n aprilin 19-da    m  k  d  . Okulu bitirdikt  n sora girdi   renm  d   Moldova Devlet Universitetin   (Ki  in  v), nered   ba  ard   jurnalistika fakultetini.   alı tı dolay gazetalarında Valkane  t   hem   adırd  . Şindiki vakıtta zaamet eder Komratta «Вести Гагаузии» gazetasında.

Yaratmaları tiparlandılar «Saba Yildızı» hem «Ayna» jurnallarında, «Oguz sesi» toplu-munda h. b.

Alla BÜÜK

GARGANIN ANNATMALARI

I

Bän boz gargayım. Bilmeerim, benizimdän mi, suratımdan mı, ama bendän insan korkêr, azetmeer. Annamêêrım, nedän? Hepbir kuşum. Bekim, benim sesim çirkin? Ama ne yapayım, nica Allah vermiş.

Ama vermiş bizä o çok iş: üüsek ses, kıvrak beniz, sivri göz, kaavi fikir, şiretlik hem uzun ömür.

Benim fikirim çok işlän dolu. Kaç evlatboyu geçirdim bän. Gözüm ne sade görmedi! Tä, bu evda karı çamaşırları serer, başka evdä uşak aalêêr, sokakta bir kambur babu tokadın önünü süpürer, gübürleri sokak ortasına sıbidêr. Fasilca!

Bu evdä adam genä sarfoş gelmiş, sundurmada oturêr. Karı da orlik gibi çatlayacak baarêr. Sansın, faydası olacak. Olmuş mor katı içkidän. Ama, nicä deerlär, umut öler bitki.

Burada keçi erindän çıkmış, fidanı «tertipler». Saabisi gelincäk, fidanın işi hazır olacak. Hm-m-m. Burada interes iş olêr: babu brakmış gırlictä çölmeklän südü. Südä yan-yan tırmanmış kotoy. «M-m-m!», – yalaner kedi. Südün kokusunu bıyıklarınnan duydu, deli! Çok düşünmeer, zotkasını çölmek içinä sokup, südü içer. Ama ansızdan kotoyun bacaa kaydı gırlıcın kenarından. Hayvan, çölmek, süt – hepsi daranperan oldular. Of, gülmektän patlayacam şindi. Hi-i-i! Babu işitti bu şa-

matayı. Kaçarak geler, bütün bacakları kışına urêr. «Aman, aman! Ne yapacam bân? Vani benim kafamı, nica tauun, koparacak. Seni-seni ya, kotoyu! Bela başıma! Neredân cendemdân adam seni bizä evä getirdi? O da bir ahmak. Te gitsin şindi kırdä inää saasin da ozaman pidä dä iyecek», – okunarak topladı babu çölmek parçalarını. Gübür kazanına gidärkän, kösteklendi aykırı duran maşacaa. Babu, nicä raketa, uçtu. Sade tozadı ardından.

Ne şakacı bu insannar! Bu avşam dädunun hazır işleri! Kızgın karı – arşaklı karı. Öldürecek!

Yolda kızçaaz okuldan evä gider. Ama nicä gider – sansın bütün gün pulug çekmiş. Çantasını, nica bir puluu, geerdän çeker. Peliî dä bir yanına dönmüş. Zavallı uşak. Yolu da uzun.

Te aulda adam ter-su içindä papşoy eker. Sanêr, korkuluu koyacak, da bân korkacam. Şakacı! Bilmeeer, ani benim dä kafam işleer. Oldu elli yıl hep o korkulukları tenekilärlän aulların içinä takêrlar. Sanêrlar, ekilmiş bütün kalacak. Te bu düşü güdärdik. Üürendik artık. Açan adam papşoyu eker, biz maasuz doz-dolay dönüşeriz, üfkesini çıkartmaa deyni. Kızdıynan, o hemen korkuluu koyêr. Biz sä pr-r-r-r uçêriz, maanamsı korktuk. İnsan da uslanêr. Biz sä kurkul gibi aulda kaçınêriz, bir aul papşoy önümüzdü. Angı köşedän çeketmäa, bilmeeeriz. Problema!

Allah uzun ömür vermiş bizä. İnsan deer, üçüz yaşınadan yaşarmışık. Diil dooru. Bân elli bir yaşındayım. Nekadar işlär gördüm bu yıllarda, hepsini yazmaa yaprak etmüz.

Elli yıl geçti, insan da diişilmedi. Hep o ürek. İnanêrım, insana zor, ama bizä taa da zor. Çünkü hepsini göreriz, hepsini annêêriz, ama bişey yapamêêriz.

Bän boz gargayım. Çok erlerdä uçtum, çok işlär gördüm.

Bir kerä, armut aacının dalında oturarak, siirettim bir şakalı ştena. Oldu bu iş bir küüda. Gagauzlarda var çok adet, ama onnar da küü küüyä benzämeerlär. Te bu adetlärän dä oldu büük şamata bir düündä.

Bucaan üülen tarafında iki yannaşık küü var – Çeşmäküü hem Tülüküü. Bir genç Çeşmaküü oolu Todi Tülüküüdän kendisinä karı getirdi. Yaptılar düün. Ama konuşka şakasız geçmedi. Adetä görä, düün günü, açan yazılmaktan sora çocuk getirer evä gelini, tokadın önündä gençlerin ardına bir kazan suylan koyulêr. Çeşmaaküüdä çocuk läözüm bacaannan kazanı keezlesin da devirsin onu: kim ilk devirecek, o da evdä çorbacı olacak. Ama Todi bilmäzmiş, ani Tülüküüdä bu adet biraz başka kurala görä geçärmış: suyu devirerlär, gençlerin yaşamakları su gibi gitsin deyni. Da te zagstan gençlär geldilär. Düüncüler şen-şen oynêrlar, keçi gibi atlayarak. Arada-sırada da unutmêrlar baarmaa: «İ-hu-hu!» Gelnän güvää tokada yaklaştıyan, babular ardlarına kazanı suylan koydular. Todi bir kusursuz bacaanı hızlandırêr, keezlemää neetlener. Gelin sä çok düşünmeer, bacaannan şark urêr, kazan da aktarılêr. Herersi su, güvenin paçaları pak batac. Todi bozardı utanmaktan. Nicä ötää dooru dostların gözlerinä bakmaa, açan karı kazanı devirdi?

«Neredä bu görünmüş?! Şindi te burada dayak iyecek», – okudum onun gözlerindä. Bozdan Todi kırmızı benizä döndü.

- Nereyi sän bacaanı uzaldêrsın, ba, açık aazlı? – canavar bakışınan baardı Todi. Gelin bişey annamêr, ama belliydi, ani Todinin çirkin sesindän korktu.

- Ne oldu, tavşamcım? – yımışak seslän sordu gelin.

- Bän sana verecäm tavşamcık! Kim sana dedi kazanı devirmää? Bilmeersin mi, ani bu iş için bän varım!

- Todi ba, uslan, kardaş! – yalpak dedi dever, çekip güveeyi bir tarafa.

- Vani ba, görmedin mi, ne yaptı benim bu ahmak karım?! İnek gibi uzaltmış o bacaanı, sansın ona kimsä yalvardı. Şindi bän onun pırlıklarini yolacam, okadar üfkäm çıktı!

- Uslan, ba adam. Şindi ozaman düünün ortasında düüşmää çeke-delim. İlennenecek mi ürään?

- İlennenecek, taş! Ama neçin o krakatana bacaanı uzalttı, te bunu bana sölä!

- Todi, bän bilmeerim, ne onun aklısına geldi, ama sanêrım, ki o bi-şey prostluk için yapmadı. Brak bu kazanı, hepsi bizi siireder. Yaarın bütün küü uuldayacak, – dedi Vani, yavaş çekeräk güveeyi gelinin yanına. Todi sä hep uslanmêêr. Nicä yarka kokoşçuu, üfkedän erindä atlêêr.

- Todi, sän beni büün aula sokacan mı, osaydı evä mi gideyim? – çeketti gelin dä üfkelenmää.

- Hadi, bitecek düün, bän seni erleşterecäm. Görecän sän, kim evdä çorbacı.

Ama bir filcan şaraptan sora düün, nicä saaya üstündä, gitti. Bu ştenayı da taa ertesi günü hepsi unuttu, ama sade diil bän, çünkü may hemen patlayaceydım gülmektän.

Valeriya Dıvenci

Duması Kotovskoe küüyündä. Bu ilkyazın tamannadı 17 yaşını. Şindiki vakıtta üürener Komratta G. Gaydarcı adına lişeydä.

Valeriya DÜVENCİ

MARINKA HEM VASI–ÇOBANCİK

*Şu çayırda, şu bayırda,
Brey gidi canım, üç çiçek.
Şu çayırda şu bayırda,
Brey gidi canım, üç çiçek.
Biri laalä, biri zümbül,
Brey gidi canım, biri gül.
Biri laalä, biri zümbül,
Brey gidi canım, biri gül.
Laalä, zümbül sizin olsun,
Brey gidi canım, gül – bizim!
Laalä, zümbül sizin olsun,
Brey gidi canım, gül – bizim!*

*B*enim paalı okuyucularım, bän çok şükür ederim Allaha, ani O vermiş benim maliciimä saalık hem kuvet yaşasın büünkü günädän, da bän dä seveyim onu, nicä kendi anamı. Ama onun yolu büünkü yaşınadan kolay hiç diilmiş. Maliciimin anası taa da zor yaşamış. Bu evelki vakıtlar için onnarın annattıklarını isterim annatmaa sizä dä, çünkü bana deyni onnar oldu pek paalı hem faydalı.

Gagauziyam benim – duuma erim! Benim ana dilim – gagauzçam! Büük sevgiylän hem girgin hodulluumnan, hiç utanmayarak, bän söleerim bu lafları, çünkü maliciimin sözlerindän bän annadım onnarın paayını. Tutêrim aklımda, nasıl biz maliciimnän oturardık kufnedä

patta, sobanın yanında. Maliciimin ellerindä vardı beş kuka. Bana da o verdiydi iki kukacık, sansın bän dä bişey yapabileceydim. Aklımda tutêrım, nica bän pek dikkatlı bakardım onun işinä da kendim dä savaşardım yapmaa malimin işini. Ama taa da dikkatlı bän onu seslârdim. Gamnı üzünnän, titirek sesinnän hem gözleri dolu yaşlan annadardı bana maliciim evelki zamannar için.

- Titsi seslän mizlârdi luzgâr. Hava pek suuktu, imää yoktu. Nasıl annadayım sana, unukacım, insan umudunu kaybetmişti. Söleyim sana, ani, umut yokkan, insanın yaşaması büük zeetlerä benzeer. Herersi bom-boş, sokaklarda yok can-cun. Sade nerdesä işidilârdi bir keskin uşak sesi, o ses koparardı insanın canını – aaç uşak geçinârdi anasının kucaanda.

Bu lafları işittiyän, benim sırtım tiken-tiken olduydu. O bir kabaatsız cancaaz, angısı gelmiş bu dunneyä yasamaa, ama... Suuk cannı-lar, yaşamanın paasını bilmeyennär, Saabidän korkmayannar evlatçun canını kıymışlar!

- Unukacım, – deer bana maliciim, – sän bölä çirkin işlerdän hiç diil läüzim korkasın, çoktandı bu iş, ama hepsi bunnar gerçektän oldular.

- E sän, maliciim, korkardın mı? – sordum bän. Bän maliciimä bakardım soruşlu suratlan.

- Benim unukacım, bilersin mi sän, ani bizim gagauzların var çok büük bir inanı Allaha. Allahtan kaarä, onnar hiç kimseydän hem bişeydän korkmêêrlar: ne aaç yabani-lardan, ne dä hayırsız tilkilerdän. Üüsek bir ayı önnerinä cıkırsa, gagauzlar ondan da ürkmeyeceklär.

Biz yaşardık bir küçük küüceezdä, angısının adıydı Cevizbayırı. Küücäöz erleşikti bir diil üüsek bayırın yamaçlarında, neredä büüyârdi pek çok hem kaavi ceviz fidannarı. Orası okadar gözâldi, ani dünneyn en gözâl çiçekleri salt orada vardılar; dünneyn en pak suları salt orada şırıldardılar; dünneyn en eşil, en taazä çimenneri o bayırda büüyârdilär; dünneyn en gözâl sesli kuşcaazları Cevizbayırında uçuşardılar. Küüdä

yaşayan insannar pek şen insannardı. Bela bişey düşärsä bir kişinin başına, hepsi hemen yardıma gelärdilär. O insannar pek çalışkandılar. Hiç bir dä gün onnarda faydasız geçmäzdi. Yazı-kışı bu insannar hep çalışardılar hem sevinärdilär, ani yaşêrlar aydınnık dünnedä.

Ama geldi ydi ölä zaman, açan kap-kara bulutlar sakladı aydınnık günü, çiçekleri erä silkän, tozu yıkarı kaldıran lüzgär getirdi suuk havayı. Kuşçaazlar, angıları çalardı gözäl türkülerini, sustular. Hic bir dä hayvan sesi çıkmazdı. Suskunnuk düştüydü bütün Cevizbayırına.

Küüyün üstünä yaadydı büyük yaamurlar, bastı suuklar, ama saburlu insannar dayandılar.

Dayanêrlar onnar bölä havaya birkaç gün, toplanıp klisenin taş yapısında. Duyduynan, ani dışandan ses yok, tek-tek başlamışlar çıkmama dışarı. İnsannar, gördüynän, nelär olêr dolayında, tutup başını, diz çöktülär erä. Bütün gözellikleri, ne vardı, lüzgär süpürüp-daatmış; hatalı yaamurlar evleri yıkmış. Cevizbayırı pustiyalaa benzärmiş.

Ya sölä şindi bana, unukacım, bu insannara zor vakit diildi mi?

Bän dä, biraz düşünüp, cuvapladım:

- Zordu, maliciim, zordu.

- Ama bu da sade belanın adıymış. En zoru insannarı beklärdi ilerdä.

O yılın bereket may yokmuş. İnsannar birkaç ay açlık etmişlär. Taa üstünä, gelerlär burayı haydutlar, angıları gezärmişlär küüdän-küüyä, soyarak hem zeetleyerek insanı. Hesap alêr onnarı Vasi-çobancık. Kaçarak gider da annadêr gördüklerini bobasına. Cevizbayırının adamnarı, yufkalını göstermemäa deyni, çikêrlar haydutlara karşı. Vasi-çobancık adamnarın arasında en gençti, ama ilerdä gidärdi. Cansız haydutlar, kılıçlar ellerindä, onnarın üstünä gidärdillär. Karılar Allaha umutlanardılar hem dua edärdilär, çünkü adamnara kuvet sade O vardı nasıl versin.

Kahırlanardı bir delikannı kızçaaz Marinka da – o düşünärdi Vasi-çobancı. Vasiylän Marinka bir yıla yakın bakışardılar. Onnarın sevdası paktı hem derindi.

Güneş düüyardı haydutların gözlerinä, fidannarın dalları onnarı kösteklärdi, kuşcaazların keskin sesleri kulaklarını tıkarı, adamnar da geeri dönmäzdi. Haydutlar Cevizbayırını alamadılar, dönüp geeri, gittilər başka tarafa. Uslandı dolayansı da sade sevinmelik naaraları bütün Cevizbayırına işidilärdi.

- Maliciim, nasıl onnar ölä korkmadılar? – sordum bän, açan o başarardı örmää ikinci çorabı. Maliciim bana söledi bölä:

- Korktular, unukacım, kortkular. Ama insan, kendi yasamasına saabi olduynan, koruyabilir zor durumda kalan başka insannarı da. Bu yaşamakta enseer salt o insannar, kim enseer kendisini, kendi korkularını. Büüdükçä, unukacım, sän hepsini bunnarı annayacan, çünkü yaşamak kısa, ama o hertürlü olabilir.

Maliciimin masalını bän aklımda tuttum. Onun lafları bana läözüm oldu, onnar bu zamana kadar hep benim aklımda, çünkü onnar bana yardımcı olêrlar zor durumnarda. Yaşamak ölä, ani biz göreriz te o oluşları, angıları için hiç düşünmädik tä. Biz herbir adımımızda nesä seçeriz. Bastırdıynan korkuyu, yaşamak doorulêr, herbir adımımız ilin geçer, hepsi insannar ii ürekli olêr, hava diişer – diil dışarda hava, ama insanın üreendä hava – sıcak olêr, dolu sevdaylan, da insan hemen o sevdaylan paylaşêr öbürünnän.

Bän çok şükür ederim Allaha, ani o vermiş benim maliicimä saalık hem kuvet yaşasın büünkü günädän. Ama durun, alatlamayın! läözüm başaralım masalı.

Hepsi insannar karşı çıktı adamnara, çıktı Marinka da. Gördü o Vasi-cobancın bobasını, anasını. Marinka sarıldı kendi bobasına, ama gözleri kaldı daada: neredä sanki Vasıcık?

Çok vakit geçmeer – Vasiciin bobası hem adamnar çaarêrlar genç çobancı nicä bir kahramanı. Annadêr bobası, ki onun oolu, korkmadan, bir yabancı gibi düüşmüş haydutlarlan. Marinka, onu gördüynän, pek sevinmiş.

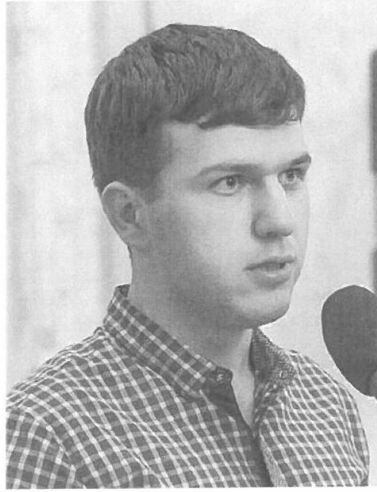

Geler gözäl renkli hem bereketli güz. Gençlerä yapêrlar bir düün,
angısı sürter bir hafta. Hepsi insannar pek şen, sevinerlär yaşamaya.

Nicä dä hepsi masallar, bu masal da biter çok mutlu. Bütün küüyün
insannarı çalêrlar hem oynêêrlar.

Horuda yavklu oldu,
Kendinä bir eş buldu.
Gençlär sevdaya düştü,
Kıza geldi dünürcü.
Söz oldu – baalandılar,
Baaşışlar baaşlandılar,
Yorgannar hem döşeklär,
Hem fistannan gölmeklär.
Peşkirlär baalı çapraz,
Deverdä para bitmäz.
Kızın çiiizi pek kıvrak,
Brä-brä, ya buna sän bak!
Yol havası sokakta,
Düün durdu tokatta.
Gökün suyu kazanda –
Kırın kolacı birdän!

Viktor Franjev

Duudu 1995 yılın mayın 9-da Kıpçakta. Üüner Moskva Teologiya Akademiyasında. Sever gaga-uz dilini hem literaturasını. Ana dilindä yazêr peet hem annatma.

Viktor FRANJEV

ALACALI ECEL

ÖNSÖZ

Bu gün, nicä dä hederlez ayının herbir günü, güneşliydi hem sıcaktı. Ama insannar işlämärdilər harmannarında, neçinki bu gün Enseyiş günüydü. Bütün küü toplanardı baş sokaanda, neredä durardı bir taş, angısının üstündä vardı üç demirdän asker. Burada çalardılar türkü hem kutlardılar bu büyük günnän onnari, kim döndü evä cenktän saa, sora da saygıldılar o insannari, angılar öldülär bu çirkin dünnä kavgasında. O askerlär, vereräk kendi saalını hem yaşamasını, esedilär duşmanı da baaşladılar yaşamak kendi uşaklarına Ana tarafında.

Çalınardı artık beşinci türkü askerlerä, açan taşın yanına yaklaştı irmi yaşında bir çocuk, tutarak elindä birkaç çiçek. Hepsicii dooruttular bakışlarını bu çocaa...

BİRİNCİ BAŞ

Olduydu artık iki gün, nicä hava başladıydı yavaş-yavaş çözülmää. Kaarlar eriyärdilər, da onnarın altından peydalanardı batak, ama bu iş hiç gücendirmäzdi insannari, kimnär beklärdilər ilkyaz sıcaklarını hem Paskellä yortusunu, angısından kaldıydı sade iki gün. Paskellä bu yıl düştü erken. Herbir çorbacıyka başladıydı pişirmää

paska hem boyamaa yımırta, da bu iş peydaladardı sevinmelik insan-
narın üreklerindä.

Kara Todurun aylesi dä hazırlanardı karşılamaa Paskelleyi, ama
onnarı beklärdi taa bir yortu. Todur everärdi oolunu Vasiyi, angısı çalış-
kan irmi yaşında çocuktu hem becerikli ustaydı. Çok kızlar küüdä mayıl
olardılar bu pelivan çocaa, ama Vasinin gözü durgundaydu Urum Kos-
tinin kızında Sofidä, angısı alçacık, ama gözäl onedi yaşında kızçaazdı.
Düünä kalardı iki haftadan birazçık zeedä, da onuştan iki taraftan da
aylelerdä bitki vakit bitmäzdilər kaçınmaklar. Bitki-bitkiyä temizledilər
evin herbir köşesini, suvadılar pervazları, yıkadılar perdecikleri hem
palacıkları.

Todurun karısı İvanka yalvarardı kocasına, ani gelän iki günü läüzüm
harcamaa hazırlanmaya sade Paskellä yortusuna, angısı en büüktür
hristian yortularının arasında. Düün zaametleri vardı nasıl beklesinnär
dä. Todur kayıl oldu karısinnan, da onuştan hepsi kuvetlär bu ayledä
harcanardı hazırlanmaya Hristozun dirilmesinin yortusuna.

Hazırlanmaklarda vakit gidärdi çok hızlı, da artık Büük Cümerte-
sinin yarısı geçtiydi. Paskalar hazırıldılar, yımırtalar da artık boyalıydı-
lar. Todur oolunnan kestilär koçu kaurmaya deyni. İvanka sa iki kızın-
nan, angılarının adıydı Marinka hem Kati, hazırlardılar imekleri, zerä
Paskellä günü beklärdilər musaafirleri.

Saat olduynan onbir, Todur, İvanka, Vasi hem onun küçük kızkar-
daşları yollandılar kliseyä. Klisä doluydu insannan, angılarının arasın-
da çok uşak ta vardı. Sofinin dä aylesi buradaydı, da onun hem Vasi-
nin bakışları birkaç kerä buluştular. Hepsinin ürekleri doluydu büük
sevinmeliklän. Nasıl sevinmesin insan, açan işider, nekadar meraklı
çalınär Hristozun dirilmesi troparı: «Hristos dirildi ölülerdän, ölümü
ölümünän basıp hem mezarda olannara ömür baaşlayıp». Liturgiyadan
sora popaz okuttu paskaları, yımırtaları hem başka işleri, ne insan ge-
tirdi evdän.

Artık aydinnandıydı, açan insannar başladılar çıkmaa klisenin aulundan. Geleräk klisedän evä, Todur hepsi karşı gelenneri selämnärdi «Hristos dirildi» laflarinnan hem işidärdi geeri cuvabı: «Hakına dirildi». Evä etiştirilär hızlı, çünkü kliseyä yakın yaşardılar. İvanka kurdu sofrayı, da, okuyup duayı, oturdular, da açtılar orucu.

– Orucu tuttuynan, imeklär taa datlı görüner, – dedi Todur, uzanarak kaurmaya.

– Aslıyı söleersin, – kayıl oldu Vasi.

Sofrayı topladıynan, hepsi yattı bir-iki saat kadar dinnenmää. Kalktıynan, İvanka yolladı kızları komuşulara, onnarı Paskellä yortusunnan kutlamaa hem ileştirmää paskaylan yımırta deyni. Üülen olduynan, geldilär musaafirlär, da onuştan bütün gün geçti şenniktä.

İKİNCİ BAŞ

*B*itki iki hafta uçtular kaçınmaktalarda, da hızlı yaklaştı o pazar günü, angısı läüzümdä baalasın Karaların hem Urumnarın aylelerini. Todurun evindä kırnaklıktan çıtlardı herbir köşä. İmeklär hem içki dä koyulardı sofralara. Güveenin tarafı artık hazırđı getirmää gelini bu evä. Gelinin sä tarafı hazırđı karşılamaa güveeyi düüncülärlän. Cümertesi günü toplandı birkaç genç olan güveenin evindä da, oynayarak horu, düzdülär hem sapladılar bayraa evin saçaana.

Vasi, kalkıp erken pazar günü, yıkandı da giidi düün rubalarını. Todur hem İvanka, dua edip Allaha, iisözledilär oolunu, angısı öptü anasının hem bobasının ellerini.

Hava çok isläydi, güneşliydi, da saat olduynan on, başladılar toplanmaa Karaların soyları hem kafadarları. Yaklaşardı vakit, gidip, almaa gelini. İki gözäl beygir baalandı taligaya, angısında kıvracık döşeliydi korafılı kilimnär. Orada oturardı güvää iki en yakın dostunnan. Ardı-

na hazırlandı taa bir taliga muzikacılara deyni, angıların arasında vardı bir garmonist, bir kavalcı hem bir daulcu. Hepsicii hazır olduynan, düüncülär yollandılar saadica. Etiştiynän saadıcın evinä, muzikacılar başladılar çalmaa, düüncülär oynadılar saadica karşı bir oyun, içtilär birär filcan şarap da başladılar çıkmaa auldan.

Saadıç hem kresnişa oturdular taligaya Vasinin yanına, da hepsicii yollandı gelinä. Etiştiynän, saadıcın karısı girdi içeri, neredä bulunardı gelin, da dikti onun kafasına fatayı. O vakıt düüncülär oynardılar karşı-karşıya kapu önündä. Gelin düzündüynän, güvää girdi onun içerinä. Gelinin dä anası hem bobası iisözledilär gençleri da, çıktıynan kapu önünä, ikramnadılar düüncüleri hem hepsi musaafirleri.

Aldıynan gelini, düüncülär gittilär kliseyä, neredä onnarı beklärdi popaz, steonoz etmää deyni Vasiylän Sofiyi hem baaşlamaa onnara Allahın iisözlemesini. Bundan sora yollandılar güveenin evinä. Yaklaşarak evä, düüncüleri karşıladılar Vasinin anası hem bobası, angıları tutardılar kolacı hem balı. Muzikacılar çalarkan, Todur hem İvanka balladılar ilktän Vasiylän Sofiyi, sora saadıçları hem en yakın soyları. Onnarın ardına balladı güvää, sora da gelin.

Ballamaktan sora geçtilär büük içeri, neredä kuruluydu sofralar, da başladılar konuşmaa. Sofralar doluydu hertürlü imeklärlän, angıların arasında vardı kaurma, sarma, baur, kırma hem başka datlı imeklär. Birkaç türlü şarap ta vardı, angısı akardı garafadan filcannara, nicä su çöşmedä. Muzikacılar hiç bir dä zaman durgunmadılar dinnenmää deyni, bütün gecä çaldılar, şennendireräk hem çaararak düüncüleri oyuna. Düüncülär konuştular sabaayadan, ama yok nasıl sölemää, ani, sabaa olduynan, düün bitti, çünkü soy-senselä, dostlar hem komuşular gelärdilär musaafirlää her gün bir haftanın içindä.

Sofi hızlı sınaştı eni yaşamaya. Kocasını o sevärdi, Todur hem İvanka kablettilär onu, nicä kendi kızını, onuştan o zorluk eni evdä hiç duymadı. Her sabaa erken, ilk horoz ötärkän, Sofi kalkardı, hazırlardı sabaa

imeeyini, doyurardı kuşları hem hayvannarı, işlärdi harmanda – o hiç bir iştan korkmazdı da vermäzdi bir dä sebep bulsunnar ona maana. Hepsi duyardı kendini mutlu bu ayledä.

Yaşayarak sevgidä hem mutlulukta, Vasiylän Sofi sayardılar, ani bişey yok nasıl bozsun onnarın yaşamasını, ama kahır geldi ansızdan hem o taraftan, neredän onu hiç beklämäzdidär. Başladı cenk, dünnä cengi. Nemţelär etiştilər Rusiyanın topraklarına, angularına girärdi Besarabiya da Bucaklan bilä, da onuştan hepsi saalıklı hem kaavi adamnarın arasından ayırdılar birkaçını da aldılar cengä, korusunnar Ana topraanı duşmannardan deyni. Vasiyi hem onun kafadarını Koyuncuların Pavlisini aldılar cengä.

Yaşarlan gözlerindä anası hem bobası geçirärdilär kendi biricik oolunu. Sofi, bir ayın içindä baalanıp kocasına, hiç bulamazdı laf, sade aalardı Vasinin yanında, angısı sarmaştı karısına, sildi yaşları onun yanaklarından, gülümsedi da dedi:

– Bän inanêrım, ani tezdä biz genä olacez bilä. Sän dä inan.

Sofi, istämeyip almaa kollarını kocasının ensesindän, büyük aarlık lan kolverdi Vasiyi da, ardına aalayarak, söledi:

– Yalvarêrım, kuru kendini!

ÜÇÜNCÜ BAŞ

Geçirdiynän kocasını cengä da kaldıynan yalnız, Sofi bulamazdı kendinä er. Nedän dä tutunsa, bir dä işi yapamazdı bitkiyädän. Canı gecä-gündüz sızlardı. Sofi gecelärlän hiç kıpmazdı gözlerini. Ürää hep dalgalanardı, neçinki insancık pek korkardı, ani başka görämeyecek Vasiyi, da onuştan betvalardı cengi, angısı ayırdı onu kocasınınan. Üç hafta geçtiynän, Sofi annadı, ani o aar kaldı, da bu iş biraz getirdi onu kendinä.

Geçti yarım yıl, da oldu güz. Bitki günnär yaamurluydu, dökärdi, nicä bakırdan. Hava sansın gösterärdi, ne olêr Sofinin canında. Artık iki ay Vasidän yoktu haber, da onun karısı her gün okuyardı yazıyı, angısını Vasi yolladıydı artık iki ay geeri. Avşam olduynan, girip içerinä, Sofi diz çökärdi da başlardı dua etmää Allaha. O korkardı, ani Vasiyâ oldu bişey kötü, ama kaybetmeyip umudu, hep yalvarardı Allaha kocası için.

Vakit geçärdi hızlı, günnär dä çabuk diiştirärdilär biri-birini. Cenktän haber taa hep yoktu. Ama bir gün, açan Todur kapu önündä kıyardı odunnarı, İvanka yıkardı bulaşıkları, kızlar Marinka hem Kati üürenmektäydilär, Sofi dä yoktu evdä, gittiydi gezinmää derä boyuna, ansızdan peydalandı Pavli, angısı Vasiylän bilä alındıydı cengä. O yaklaşırdı Todura, topallayarak, hem sol eli dirseenädän yoktu. Todur, gördüynän onu, biyazıdı. İvanka da yaklaştı burayı.

– Bän geldim sizä kahırlan, – titireyän seslän dedi Pavli. – Vasiyi öldürdülär.

İşittiynän bu lafları, Todur kaçırdı nacaa elindän, İvankanın sa gözlerindän başladılar akmaa iiri yaşlar. Biricik oolu sade vardı. Sade o, kim kendi geçirdi bu kötü işi, var nasıl annasın, ne duydular Todur hem İvanka, işittiynän bu kahırlı haberi.

Todur yalvardı Pavliyä annatsın, nasıl oldu bu iş, ani ölüm buldu onun oolunu, da Pavli başladı annatmaa, nicä onnarı götürdülär Belarusiya daalarına, nicä onnar ilk kerä girdilär düüşä, nicä kuyularda saklanardılar duşmannarın kurşumnarından. Ama bir gün, üülen vakıdında, açan askerlär dinnenärdilär, peydalandı uzaktan bir şamata. Açan yorulmuş adamnar kaldırdılar kafalarını gökâ, gördülär, ani uçaklar yaklaşırdılar o küüceezä, neredä onnar dinnenärdilär. Olduynan küülän bir uurda, uçaklardan başladılar düşmää bombalar. Hepsı da alıştırılar başka-başka taraflara. Pavliylän Vasi kaçardılar bilä, yannaşık. Bir dä ansızdan onnarın yanında patladı bir bomba. İkisi dä düştülär erä, ama kalktı sade biri.

Bu vakıt evä geldi Sofi. Açan o gördü Pavliyi hem kaynanasının hem kaynatasının üzlerini, osaat annadı, ani kocasını o başka görämeyecek, da ürää okadaradan aarlaştı, sansın onun üstünä düşürdülär bir taş. Sofi girdi içeri. Kahır onu buuardı. Büyük maavi gözleri şıldılar yaşlardan. Aalayarak, o yattı döşeenä da başladı getirmää aklına kocasını, nicä onnar ilk kerä buluştular, nicä ayrıldılar. Ama yoktu Sofidä şüpelemäk o iştä, ani onun kocası ölü. O sansın çoktan taa duyardı, ani Vasiylän oldu bişey kötü.

Bir haftadan sora, biraz boşanıp bu büyük kahırdan, cumertesi günü Todurun bütün aylesi gitti kliseyä okutmaa koliva Vasi için. Bundan sora yaptılar pomana, angısına geldilər hepsi soylar, dostlar hem komuşular anmaa ölmüş askeri.

Vakit geçärdi, da Karaların aylesindä yavaş-yavaş hepsi doorulardı kendi işinä. Yaklaştı vakıt Sofiyä duudurmaa. Artık beklärdilär aylä dolsun taa bir kannan. Duudu çocukak kâr Kolada günü. Sofi hiç düşünmedään dedi, ani adı olacek Vasi, nicä bobasının. Kırk günnük olduynan, vaatiz ettilär uçacı. Vasicik getirdi sevinmelik bu ayleyä, angısı taa diil çoktan zeetlenärdi büyük kahırdan.

DÖRDÜNCÜ BAŞ

Geldi ilkyaz, da artık dolardı bir yıl, nicä Sofi evlendi hem çıktı anasının hem bobasının evindän. Bu bir yılda o geçirdi okadar çok iş, nekadar bütün yaşamasında geçirmedi. Vardı şılaklı hem mutlu tarafı bu yılın, ama pek çok kahır da düştü Sofinin ecelinä. Ama, bularak kuvet, o kırılmadı da uygun geçirdi hepsi zorlukları, angılarını ona deyni hazırladı eceli. Şindi sä, açan Allah verdi Sofiyä bir ool, o duyardı, ani läázım bütün kuvedini hem sevgisini versin, uşaanı büütmää deyni. Uşacak sa çok käämildi hem büüyärdi pek hızlı.

Bir gün, açan Sofi içerdä çalardı türkü Vasicää, onnarın yanına girdi İvanka Todurlan.

– Biz isteeriz sölemää sana birkaç önemni laf, – başladı İvanka.

– Sesleerim sizi, – cevap verdi Sofi.

– Göreräk, ani sän taa pek gençsin, sade onsekiz yaşındaysın, biz geldik ölä fikirä, ani senin taa var nasıl çıksın kısmetin. Sän kaybettin kocanı, biz – oolumuzu, ama biz yok nasıl seni baalayalım bu ayleyä. Onuştan, sän bularsan kendi kısmetini da istärsän, evlenip, çıkmaa bu evdän, biz karşı koymayacez sana, ama destekleyecez seni bu iştä.

– Açan Allah verdi bana bu işleri, ozaman bölädir benim ecelim. Bän isteerim bizim oolumuz büüsün bobasının evindä.

Sölediynän bu lafları, Sofi başladı aalamaa. İvanka sarmaştı ona da dedi:

– Hepsi olacek, nicä läüzüm olsun. Biz destekleyecez senin herbir seçimini.

Sofi kaldı kocasının evindä. Burada ona isläydi. O seslärde hem kolay annaşardı kaynatarınnan hem dä kendi için o artık düşünmüzdi. Ona deyni vardı sade bir paalılık bu dünnedä – onun oolu.

SONSÖZ

Geçti irmi yıl. Enseyiş günüydü, da onuştan bütün küü toplandıydı baş sokakta, neredä durardı taş üç demir askerlän üstündä. Taşın önünä yaklaştı irmi yaşında bir çocuk, tutarak elindä birkaç çiçek. Bu pelivan çocuk Vasiydi. O da bobası gibi becerikli ustaydı.

İÇİNDEKİLÄR

ÖNSÖZ	3
Alöna MOMÇA	5
ALLAHTAN VERGİ	
Kristina KOÇAN	11
GEÇİN SİDÄNKÄ OTURMAA!	
Maya TRANDAFİLOVA	17
STEVÄ GEZMÄÄ	
Larisa ÇAKİR	21
MALİMDÄN – ANAMA, ANAMDAN – BANA	
Alla BÜÜK	28
GARGANIN ANNATMALARI	
Valeriya DÜVENÇİ	33
MARİNKÄ HEM VASİ-ÇOBANCİK	
Viktor FRANJEV	39
ALACALI ECEL	

